

СПЕЦИФИЧНОСТИ ПРОЦЕСА УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ ГРАДОВА СРЕДЊЕ ВЕЛИЧИНЕ

Мр Дарко Полић¹, дипл.инж.арх.

УДК:711.523(497.113 Нови Сад)(043.3)

DOI: 10.14415/konferencijaGFS 2016.076

Резиме: Савремене просторне трансформације у градовима карактеришу специфични социо-економски процеси којима, као и у другим урбаним центрима широм света, руководе неолиберални обрасци пласирања капитала. За разлику од главних градова земаља некадашњег комунистичког Истока Европе, мањи и градови средње величине су тек крајем 20. и почетком 21. века започели процесе урбаних трансформација, међу којима су најзначајнији пројекти урбане регенерације, посебно зона градитељског наслеђа. Потреба за урбаном регенерацијом просторно запуштених урбаних целина је могуће постићи балансом потреба приватног капитала са партнерима из јавног сектора како би се успоставиле нове шеме одрживог урбаног развоја, које на почетку 21. века у региону Средње Европе, успешно промовише пројекат Европска престоница културе.

Кључне речи: Градови средње величине, урбана регенерација, просторне трансформација, урбанистичко планирање.

1. УВОД

Градови средње величине у Средњој Европи су у посебном истраживачком фокусу савремених урбаних развојних стратегија. Њихова релативна бројност у урбаним мрежама указује на вредан социо-економски потенцијал у периоду динамичне трансформације просторних, односно привредних, друштвених, културних и других ресурса. Градови средње величине у земљама некадашњег комунистичког истока Европе се суочавају са значајним проблемима у процесима транзиције које карактеришу губитак економских и људских ресурса. Градитељско наслеђе је вредан ресурс који се кроз пројекте урбане регенерације физички и инфраструктурно осавремењује, односно пренамењује у тржишно прихватљивије намене пословања, угоститељства, становања, али и културе. Кандидатура града за европску престоницу културе, из праксе успостављене на почетку 21. Века, подразумева преузимање опробаног модела урбане регенерације који поред обнове градитељског наслеђа, подстиче изградњу нових структура у запуштеним градским зонама. Нова пракса доприноси осавремењивању алата урбанистичког

¹ Мр Дарко Полић, дипл.инж.арх. ЈП "Урбанизам" Завод за урбанизам Нови Сад, Булевар цара Лазара 3/3, Нови Сад, тел: 0214802124, 063/8269124, e-mail: darko.polic@gmail.com, darko.polic@nsurbanizam.rs

планирање, менаџмента и дизајна и град квалитетније профилише међу бројном конкуренцијом на простору Средње Европе.

2. ПОТЕНЦИЈАЛ ГРАДОВА СРЕДЊЕ ВЕЛИЧИНЕ У СРЕДЊОЈ ЕВРОПИ

Средња Европа се данас доживљава као „једна од колевки федерализма“ [1] и претече концепта Европске уније. Основна карактеристика просторног система Средње Европе је недостатак великих градова, односно развијена шема малих и градова средње величине као регионалних центара. Различити историјски процеси, међу којима је најзначајнија процес индустријализацији на простору Аустроугарске у другој половини 19. века, су ојачале значај мањих урбаних центара.

Градови средње величине су посебна карактеристика урбане мреже простора Средње Европе. На основу истраживања који је спровео Технички универзитет из Беча [2] утврђени су параметри који градове средње величине дефинишу према броју становника (од 100.000 до 500.000), најмање једним универзитетом и регионалним утицајем до 1.500.000 становника.

Актуелна регионална политика ЕУ је усмерена ка оживљавању динамичности градова средње величине због њихове значајне заступљености у урбаним системима Европе, јер је њихова улога да буду неопходан баланс регионалног развоја, кохезије и одрживости европске територије [3]. Они су значајни регионални економски и управни центри "који дају значајан карактер и разноврсност регионалном пејзажу" [4]. Европске интеграције утичу на даље смањивање разлика и баријера између некадашње Западне и Источне Европе, а тиме градови средње величине добијају прилику да одговоре на изазове променљивог глобалног окружења за благостање грађана али и становника градског окружења.

Регион Средње Европе, као најмање међусобно интегрисан, има значајну улогу у ојачавању кохезије нових са старим чланицама Европске уније. Спровођење политика кохезије и регионалног развоја, као две најзначајнија у Европској унији, се интензивно спроводи кроз програм Средња Европа². Као један од приоритета свог деловања истиче се „подршка обнови и употреби културног наслеђа у неговању знања, ојачавање регионалног идентитета и повећања атрактивности“ средњеевропског региона. Појединачни пројекти у оквиру програма Средња Европа су: Креативни град (координише креативне квартове градова средње величине), Међукултура (CrossCulTour) обезбеђује помоћ регионима девет земаља да своје наслеђе приближе посетиоцима кроз стандардизацију туристичких услуга и образовање), Заштита (Custody) промовише мање познатих туристичких атракција, Наслеђе римског лимеса повезује градитељско наслеђа у зони Дунава, Етно-фолк се односи на дигитализација народне баштине и Наслеђе утврђења.

² Central Europe Program (2007-2015 године) окупља 80 региона у 9 земаља од Балтичког до Средоземног мора у којим живи 148 милиона становника. Од укупно 124 пројекта из 6 области, из групе Културно наслеђе се финансира у 18 пројеката које спроводи 176 партнера од укупно 1331.

Заштита и промовисање градитељског наслеђа има значајно место у политикама урбаног (и регионалног) развоја Европске уније. Спровођење развојних политика ЕУ кроз финансирање различитих пројеката, открива разноврсност и потенцијал које локалне управе треба да препознају у циљу осмишљавање нових стратегија за побољшање својих социо-економских капацитета.

3. САВРЕМЕНИ ПРАВЦИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

Квалитет грађене средине је један од фактора који утиче на конкуритивност европских градова у глобалној борби за нове инвестиције и ресурсе, односно *магнет* за савремени развој. Сваки град је случај за себе, односно његову моћ да се "преобликује" зависи од економских, социјалних и просторних карактеристика локалне заједнице. Студија ЦЕЦ (СЕС, 1992) [5] је дефинисала типологију европских градова који су разврстани по величини³, а у односу на своје економске капацитете и географски положај у Европи-на градове у центру и градове на периферији.

Градови средње величине су током 1970-их и 1980-их година били у процесу "регресивне урбанизације" из више разлога:

- Прелазак неких грана индустрије из великих у градове средње величине,
- Побољшање у могућностима транспорта, телекомуникација и компјутерских технологија што је проширило могућност за рад и живот ван већих урбаних средишта. Ова промена је омогућила смањивање радних јединица и већу диверсификацију, а истовремено високо рангирани и профилисани послови су постали доступни (образованим) појединцима у мањим градовима;

- Висок квалитет урбане средине и живота које нуде мањи градови.

Господини [6] тврди да су ти квалитети: мања густина становања, мања спратност објеката, већи степен зона заштићеног градитељског наслеђа, мањи трошкови живота и рада, јача повезаност природне и грађене средине, пешачке размере комуникације, мање саобраћајних гужви, мање загађења, мање могућих друштвених конфликта и већи осећај заједништва и идентитета;

Истраживање ЦЕЦ (1992) доказује да су позитивнији трендови да мањи градови одржавају и даље развијају добро обликовану урбану средину. На основу исте студије, постоји разлика у зависности од гео-економске позиције градова.

- Градови средње величине у Западној и делу Средње Европе ће се боље интегрисати у европски глобални урбани систем, пре свега јер се налазе унутар разгранате мреже и окружењу већих градова односно јаким транспортним и (теле)комуникацијским коридорима;

- Мањи градови посебног карактера (административна седишта, туристички градови, универзитетски градови, градови познати по културном наслеђу и други) ће и даље наставити да се развијају. Доминантан продајни производ ових градова ће и даље бити урбано окружење (грађена средина) и јавни градски простори. Ови градови ће и даље радити на побољшању и новом приступу обликовања

³ Студија је разврстала градове по величини на метрополе, велике и мање градове. Мањи градови, по својим карактеристикама одговарају градовима средње величине како их је дефинисао Гифингер (Giffinger et al. 2007)

архитектонског миљеа и зона градитељског наслеђа, и морфологију јавних простора, како би ови градови очували статус посебних градова у европском урбаном систему [6].

Већина градова на европској периферији из ове класе ће се суочити са посебним проблемима укључивања у европски глобални урбани систем [7]. За разлику од градова у (европском) средишту, градови периферије пате од значајних структурних проблема, неадекватне инфраструктуре (физичке структуре, саобраћајне, водне и енергетске инфраструктуре, и телекомуникација), лимитираних инвестиција, и зависности од прихода малих, технолошки неразвијених фирми. За урбану конкуритивност, посебно су неспремни градови који су базирали своју економију на тржишно некомпетитивним гранама (лоше профилисаног пољопривредног производњи, застарелог индустрије и сл.).

На основу истраживања дистрибуције инвестиција у земљама некадашњег комунистичког блока Источне и Средње Европе, градови посебно на источној периферији су привукли мало или нимало пажњу инвеститора. Мањи градови на европској периферији, иако немају довољну моћ институција и механизме прављања, могу се ослонити на људски капитал⁴ и постати пионири стварајући модел у оквиру своје групе. Ову тезу подржавају Хамилтонова и Картер [8] који тврде да су градови на источном ободу ових земаља делимично или потпуно запостављени, што захтева више пажње централне власти али и градских самоуправа да створе услове за развој.

4. ПРОЈЕКТИ УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ У НЕОЛИБЕРАЛНОЈ ПОЛИТИЦИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

Савремени урбани развој обликују правила неолибералне идеологије коју карактеришу: економска либерализација, приватизација, слободна трговина, отворена тржишта, процес дерегулације и смањење потрошње јавног, како би се ојачала улога приватног сектора. Неолиберални програми су утицали на промену режима развоја градова крајем 20. века како би се освежила локална економија кроз дерегулацију, приватизацију и либерализацију форми инвестирања и управљања развојем простора. Градови су тако постали географске мете и институционалне лабораторије за различите експерименте неолибералне политике од маркетинга места, смањења локалних дажбина, нове форме промоције локалне политике запошљавања, пројекти бизнис-инкубатора, нове стратегије друштвене контроле, политике и надзора и друге измене у оквиру локалног и регионалне политике.

Неолиберални пројекат у доследној намери да се општи урбани развој прилагоди његовим основним потребама, креирао је нове политике развоја и утицао на просторне трансформације градова. Истим токовима глобалне дистрибуције инвестиција, презентација градова на глобалном тржишту треба да се концентрише на ограничен број пожељних порука. У том циљу, неопходно је заменити слику урбаног нереда, опасних социјалних тенденција и економског

⁴ У прилог овој тези иде и податак о значајном демографском паду ових градова, односно иселљавању становништва, што додатно смањује капацитете за развој.

пада, са *предузетничким дискурсом* и репрезентацијама фокусираним ка урбаној ревитализацији, новим инвестицијама и обновом. Посебно су значајни пројекти урбане регенерације⁵ који покрећу развој одређених запуштених урбаних целина у чија је физичка структура неприлагођена економским, социјалним, културним и другим потребама савремених градова. Пројекти урбане регенерације су тржишно оријентисани пројекти у циљу стимулације локалног одрживог економског раста, примене привредне и организационих иновација (креативне и културне индустрије) али су и инструменти за преобликовање градова.

Пројекти урбане регенерације су усмерени на тржишно лукративне намене који обухватају пословне објекте (канцеларијски простори), трговину великог формата (шопинг молови), културу (музеји, галерије, опере и други), забаве, али и становања. Простори урбане регенерације су најчешће делови традиционалног градског центра и његовог обода, међу којима су веома атрактивни већи просторни комплекси превазиђених намена (некадашње индустријске зоне, војне касарне, обале и друге). На избор локације знатно утиче положај у граду (и саобраћајна приступачност), постојеће структуре, квалитет непосредног окружења, препознатљивост у слици града и друго.

У процесу овакве креативне деструкције савремени неолиберални концепти су развили метод централизације⁶, који подразумева и исељавање постојећих становника па је појам урбане регенерације у пракси добио негативну конотацију. Због недостатка средстава за обнову просторно запуштених делова града из јавних фондова, а са друге стране због потреба приватног капитала да развија тржиште некретнина, развио се механизам јавно-приватног партнерства. Интерес приватног капитала у развој некретнина за профитабилније намене и активности је истовремено и интерес града да, поред квалитетне физичке и инфраструктурне обнове, подигне цену некретнине односно њихову пореску основицу. У циљу што сигурније и брже реализације пројеката урбане регенерације, локалне самоуправе прибегавају мерама *замрзавања* конвенционалних техника планирања, заобилажењем институционалних тела и оснивањем специјалних агенција усмерене ка профитној оријентацији [9].

Критичари неолибералног приступа истичу да је циљ овакве урбане политике мобилизација градског простора у арену за тржишно оријентисани економски раст и елитистичку употребу, који истовремено обезбеђујући ред али занемарује социјални аспект урбане регенерације „контролом грађана средње и ниже класе“ [10]. Нови систем се прилагодио промоцији мобилности капитала међународних трговачких блокова и охрабривању инвестирања у стратешки одабране градове, регионе и индустријске зоне. Трансформација грађене средине и урбане форме се у тим процесима суочава са проблемима елиминације или интензивирања надзора над јавним просторима, рушењем (добро лоцираних) радничких насеља како би се створио простор за спекулативни просторни развој (стамбених, трговачких и осталих намена) и повлачење подршке друштвено оријентисаних планских иницијатива.

⁵ појам урбане обнове у почетку подразумевао метод социјалне реформе сиромашних градских зона, у савременој пракси она подразумева концепт осавремењивања свих урбаних система, структуре и инфраструктуре.

⁶ Од *gentry* (енг.), припадник мањег племства, односно подразумева "оплемењивање" простора.

5. ПРАВЦИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ГРАДОВА СРЕДЊЕ ВЕЛИЧИНЕ

Специфичне традиције и културни ресурси градова некадашње комунистичке Средње и Источне Европе су значајан социо-економски потенцијал, који је од самог почетка транзиције био усмерен ка неолибералним концептима привредног и просторног развоја западног дела ЕУ. У транзиционом процесу започета је неолиберализација просторног развоја ових градова кроз: увођење ренте (који је недостајао у логици социјалистичког периода), глобализацију тржишта некретнина (потреба западних инвеститора за бржим повратком уложеног капитала) и примену методологије урбанистичког планирања, дизајна и менаџмента (преко стручњака из земаља Западне Европе). У каснијој фази транзиције, однос према урбаном се своди на инвеститорску колонизацију локалног политичког живота и подржавање приватизације урбаног простора у све мање значајном јавном сектору.

Просторне трансформација градова Средње и Источне Европе које је донела транзиција настаје неколико процеса који се по Димитровској-Ендрјуз [11] могу пратити у неколико градских зона: пратити спонтаних паралелних могу се издвојити: (1) субурбанизација (раст периферије), (2) ревитализација центра града, (3) пораст потребе за инфраструктурним системима (посебно саобраћаја) и (4) развој и опадања појединих урбаних тачака (измештање индустрије из ширег центра, изградња шопинг центара на ободу града...). Од урбаних функција, значајне су промене у намени становања које карактерише значајно смањење или потпуни изостанак јавног финансирања (изградња кондоминујума и већим комплекса приватних објеката за имућније становнике), индустријске зоне се значајно рециклирају или потпуно напуштају, централне функције се просторно редистрибуирају по ободима центра или на периферији (трговина, пословање, али и спортски објекти), инфраструктурни системи се потпуно обнављају, посебно саобраћајни (изградња градских обилазница, јавних гаража и други).

Нове урбане активности и социјалне промене захтевале су и нова прилагођавање физичке структуре у карактеристичним градским зонама, од којих су најзначајније центар града и зона такозваног ширег градског центра (са некадашњим индустријским и другим зонама).

Урбана регенерација зоне традиционалног градског центра постала је један од приоритета развоја градова Средње и Источне Европе крајем 20. века [12]. Градитељско наслеђе као релативно сачуван ресурс из прошлости, дошао је у фокус урбаних развојних политика које су подразумевале његову комерцијализацију кроз пројекте урбане регенерације. Како би покренуле тржиште некретнина центра, локалне власти су „започеле инвестиције у парцеле у свом власништву, покренуле развојне грантове и попустиле контролу урбанистичког планирања и намене земљишта“ [11]. Поред, до тада присутних објеката управе, културе и других јавних институција, нове намене су подразумевале пословне објекте (канцеларијски простор), мултинаменске комерцијалне центре (трговачки центри различитих формата) и туристичке објекте (хотели и угоститељство). Негативне последице су смањење учешћа становања, конфликти између формалне заштите наслеђа и потреба инвеститора, обликовање објеката ван морфолошког

просторног контекста, проблеми у паркирању возила, али генерално-смањење контроле у регулацији простора (недовољно детаљно урбанистичко планирање, контрола интервенција и рушење заштићених објеката, продаја објеката у јавном власништву). Промена потребе и начина дистрибуција појединих урбаних функција и диференцијација потреба на тржишту некретнина и ограничење простора у градском центру усмерила је пажњу инвеститора ка ширем градском центру. Поред пројеката урбане регенерације за комерцијалне делатности ревитализацију старих стамбених квартова са породичним објектима (зоне предратних вила вредног градитељског наслеђа) и зоне превазиђених намена, инвестиције подразумевају и изградњу потпуно нових пословних и трговачких комплекса (шопинг молова), стамбених насеља, образовних институција (приватни факултети и универзитети) и друго. Негативне последице су појава дивље радње и изградња великих комплекса (свих намена) без уважавања локалног просторног контекста и идентитета.

Пост-социјалистички градови Средње и Источне Европе прошли су кроз транзициони период у коме су се до почетка 21. века (а на Западном Балкану до краја прве деценије 21. века), знатно променили развојне фокусе ка неопходности изградње конкуритивне предности у оквиру урбаних мрежа Европске уније.

6. ПОЖЕЉНИ ПРАВЦИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

Интернационализација и други глобализацијски процеси су посебно утицали на преусмеравање правца развоја пост-социјалистичког града ка побољшавању квалитета грађене средине, развоју привредних делатности савремених економија и туризма. Најважније промене се везују за убрзавање планских процедура (брзе промене намене земљишта), унапређења и обнове физичке структуре града (под утицајем процеса реституције имовине и приватизације) и стране инвестиције у нове привредне делатности. Иако су се крајем 20. века иностране инвестиције највише концентрисале на трговину (тржни центри) и стамбену изградњу (превасходно изградња стамбених комплекса), на почетку 21. века све више се развијају пројекти просторног развоја који стварају услове за развој специфичних услуга, савремених економија и туризма.

Новим трендовима су значајно допринели пројекти на промоцији слике успешног, привлачног и креативног града, која је започела у великим градовима привлачењем различите структуре инвестиција, инвеститора и високопрофилисане радне снаге на промени привредне структуре града. Туризам је додатно трансформисао економску базу градова и генерисао велике инвестиције у смештајне капацитете и угоститељство [10]. Управо су инвестиције у превасходно културни, пословни и конференцијски туризам биле најважнији елемент обнове зона градитељског наслеђа центра.

Један од развојних оквира градова средње величине у Средњој Европи који се супротстављају неолибералној логици је онај који је дефинисао пројекат Европска престоница културе⁷. Град који носи једногодишњу титулу европске престонице

⁷ Пројекат Европски град културе покренут 1985 имао је за циљ да прикаже европској јавности посебне аспекте културе у градовима Европе, и назначи богатство и различитост европске културе и њених

културе има прилику не само да укаже глобалној публици (и тржишту) своје културно наслеђе и савремена достигнућа, него и да открије сопствени урбани карактер. Најзначајнији легат пројекта је позиционирање културе у центар развоја и разумевање културних ресурса као кључа за социо-економски развој друштва утемељен на знању, иновативности и креативности.

У широком спектру од обнове и изградње објеката до уређења јавног и зеленог простора у граду, могуће је дефинисати готово јединствену матрицу пројеката на којима се базира тежиште урбанистичког планирања градова у периоду припрема за годину европске престонице културе. Истовремено, свака престоница је на неки начин искористила специфичности просторних референци да искаже своју визију развоја културе и града, односно укаже на вредности које су основа пројекта европске престонице културе. Ипак, пројекти просторног развоја престонице културе у првој деценији 21. века су мењали фокус у зависности од процене приоритета конкретне локалне средине, под значајним утицајем глобалног економског окружење и потребе за промоцијом конкуритивних предности у односу на (европску) конкуренцију. Приоритети, односно програми се делимично коригују и рационализују након почетка кризе из 2008. године.

На основу увида у структуру пројеката просторног развоја које су покренули градови средње величине у Средњој Европи на почетку 21. века (Грац, Сибињ, Линц, Печуј, Марибор, Кошице) препознају се ограничени број зона на које је примењен процес урбане регенерације: Заштићени градски центар, зоне градитељског наслеђа ширег градског центра (некадашње фабрике, војне касарне и друге), атрактивне неизграђене локације на ободу зона градитељског наслеђа центра и ширег градског центра и јавни простори у свим наведеним зонама. Пројекти који су спроведени подразумевали су обнову и доградњу објеката и комплекса објеката градитељског наслеђа, изградњу објеката атрактивне савремене (иконичне) архитектуре на атрактивним локацијама, уређење јавног и јавног зеленог простора.

Основно опредељење урбане регенерације зона са објектима градитељског наслеђа, у циљу просторне регенерације, привредног оживљавања и инфраструктурног осавремењивања, задржавају се сви квалитети урбаног окружења који могу да допринесу визуелној и функционалној препознатљивости појединачних зона и града у целини. У процесима урбане регенерације, урбанистичко планирање је било концентрисано на баланс комерцијалних и некомерцијалних намена и морфологију простора. Урбани дизајн се концентрисао на алате и технике обнове постојећих и изградње нових објеката, дизајн и детаље простора како би се побољшали економски, друштвени, функционални, инфраструктурни и естетски квалитет простора.

Због детаљности процеса планирања, изградње и руковођења зоне урбане регенерације, може се тврдити да план замењује пројектом великог симболичког капацитета, када се предност даје дизајнирању простора [13]. Пројектима урбане регенерације по правилу доминира употреба атрактивних дизајнерских елемената у виду иконичних објеката, симбола нове (глобалне) успешности читавог града.

карактеристика и промовишу веће међусобно упознавање европских градова. Под новим именом Европска престоница културе, идеја је постала један од највећих и (глобално) најпрепознатљивијих пројеката Европске уније у области културе.

Пажљиво обликовање јавних простора приступачног свима, повећава комерцијализацију читавих зона прилагођених индивидуалним потребама за доколицу, туризам, шопинг, храну и пиће, и рекреацију [14], „где се појединци могу осећати комфортно и где на крају могу да троше новац“ [15]⁸. У најсиромашнијим срединама европског истока свако ново улагање је врло значајан подстицај локалном развоју због недовршене транзиције и недостатка инвестиција и развојних политика. У циљу њихове што сигурније реализације, строга урбанистичка регулација простора, бескомпромисна заштита објеката и усаглашавање обликовања нових објеката са локалним контекстом су од малог значаја.

7. ЗАКЉУЧАК

Градови средње величине су посебно вредан развојни капитал региона Средње Европе. Иако подела на Западну и Источну Средњу Европу више не постоји, градови у бившим комунистичким земљама су тек крајем 20. и почетком 21. века започели озбиљније процесе просторних трансформација и процесе урбане регенерације запуштених зона. Иако је основни циљ ових процеса обнова, поправљање или потпуна замена садашњих структура „употребљивијим“, актуелни неолиберални концепти промовишу масовну комерцијализацију простора што утиче на осетљиве друштвене односе посебно у зонама градитељског наслеђа.

У стратешки посебно привлачним и квалитетним зонама традиционалног градског центра, неолиберални капитал види прилику да створи нови симболички урбанистичко-архитектонски ресурс. Пројекти урбане регенерације су се појавили као алат за квалитетне просторне трансформације који, у одређеним аранжманима, може да буде заједнички интерес приватног капитала и јавне градске управе.

Пројекат Европска престонице културе је глобално најпрепознатљивији пројекат Европске уније у домену савременог урбаног развоја предвођеним културом. Већина престоница културе међу градовима средње величине у Средњој Европи искористила је прилику да започне пројекте просторне трансформације у зонама заштићеног градског центра, ширег градског центра (комплекси превазиђених намена фабрика, касарни и друго), атрактивним неизграђеним локацијама на њиховом ободу и јавни простори у свим наведеним зонама. Акцент на култури, омогућио је развоја привреде базиране на културним и креативним индустријама и туризму.

Управо овакво усмерење је изазов за примену нових алата урбанистичког планирања, менаџмента и дизајна у просторним трансформацијама градова средње величине у Средњој Европи. Коначни циљ је изградња позитивне и привлачне слике града која се на глобалном тржишту приказује као подстицајна за развој савремене привреде (културне, креативне индустрије и туризма) обнову градитељског наслеђа и стварању новог симболичког урбанистичко-архитектонског капитала.

⁸ Јавни простори сами за себе, али и као просторни анекси објеката, значајно се проширују капацитети за економску оправданост пројеката урбане регенерације.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Orel K.: *Srednja Evropa: Od ideje do istrije*, Clio, Beograd, **2012.**,str.22.
- [2] Giffinger, R., Fertner, C., Kramer, H., Kalasek, R., Pichler-Milanovic, N., Meijers, E. (2007) *Smart cities, Ranking of European medium-sized cities*, Centre of Regional Science, Vienna UT, **2004.**
- [3] http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf прегледато 12.11.2014.
- [4] Knox, Paul L and Mayer, H.: *Small Town Sustainibility: Economic, Social and Inveronmental Innovation*, Birkhauser Verlag, Basel, **2009.**
- [5] CEC: *Urbanisation and the Function of Cities in the European Community*, Regional Development Studies 4 (Brussels, CEC), **1992.**
- [6] Gospodini, A.: *European Cities and place-identity*, Discussion Paper Series, **2002**, 8(2):19-36,
- [7] Petrakos, G. and Economou, D.: *Internationalization and structural changes in the European system of urban centres*, ,in D. Economou and G. Petrakos (ed), *The development of Greek Cities: Interdisciplinary Approaches of Urban Analysis and Policy*, **1999**, pp. 6-41.
- [8] Hamilton I. and Carter F.W.: *Foreign direct investment and city restructuring*, , in Hamilton, I., Dimitrovska-Andrews, K., Pichler-Milanovic, N., (Eds.), *Transformation of Cities in Central and Eastern Europe-Towards Globalization*, United Nations University Press, Tokyo-New York-Paris, **2005**, pp 116-152,
- [9] Vaništa- Lazarević, E.: *Obnova gradova u novom milenijumu*, Classic map studio, Beograd, **2003.** pp147.
- [10] Brenner, N. and Theodore N.: *Neoliberalism and urban condition*, City, **2005**.Vol. 9, № 1, Routledge, Taylor and Francis group,
- [11] Dimitrovska-Andrews K.: *Mastering the post-socialist city: Impacts on planning the built environment*, in *Transformation of Cities in Central and Eastern Europe-Towards globalization*, Hamilton I, Dimitrovska-Andrews K. & Milanovic N. P (eds), United Nations University Press, Tokyo,New York,Paris, **2005.**
- [12] Sýkora, L.: *Commercial Property Development in Budapest, Prague and Warsaw*, in Geörgy Enyedi, ed., *Social Change and Urban Restructuring in Central Europe*, Budapest: Akadémiai Kiadó, **1998.**
- [13] Harvey, D.: *The Condition of Postmodernity*, Basil Blackwell, Oxford, **1989.**
- [14] Gehl, J. and Gemzø, L.: *New City Space*,Arkitektens Forlag;
- [15] Shane , D.G.: *Recombinant Urbanism, Conceptual Modeling in Architecture, Urban Design, and City Theory*, John Wiley & Sons Ltd, **2005.**pp194.

SPECIFIC PROCESSES IN URBAN REGENERATION IN MEDIUM SIZED CITIES

Summary: Contemporary spatial transformations in cities characterize specific socio-economic processes in which, like in other urban centres around the World today, are lead by neoliberal investment schemes. Different from the capitals of ex-communist East

European countries, smaller and medium size cities have started urban transition processes later, at the very end of 20th century. Among them, urban regeneration of the historic city zones are the most valuable public physical resource suitable for joint public-private ventures in order to start sustainable processes of overall urban transition which on specific way in the region of Central Europe promotes European Capital of Culture project.

Keywords: *Medium Sized Cities, urban regeneration, spatial transformation, urban planning.*